Asiantuntijalausunto jakamistaloudesta

Juho Makkonen, Sharetribe Oy

1. Mitä jakamistalous on?

Jakamistaloudella tarkoitetaan tyypillisimmin ilmiötä, jossa ihmiset hyödyntävät alikäytettyjä resurssejaan (tarpeetonta tai vähällä käytöllä olevaa omaisuutta tai ylimääräistä aikaa) välittämällä tavaroita tai palveluita toisille ihmisille verkkoteknologiaa apuna käyttäen. Esimerkkejä jakamistaloudesta ovat vaikkapa turistin majoittaminen oman asunnon vierashuoneeseen, palvelunvaihto naapurissa asuvan eläkeläisen kanssa (sinä haet mummolle ruokaostokset ja mummo vahtii lapsiasi), auton vuokraaminen naapurilta tai käytetyn ruokapöydän osto Facebookin kirpputoriryhmästä. Sekä vastikkeettomat että vastikkeelliset vaihdot kuuluvat jakamistalouteen.

Jakamistoimintaa on ollut olemassa aina, mutta viime vuosina se on lisääntynyt, koska uusi teknologia on tehostanut sitä. Teknologian ansiosta kuka tahansa pystyy helposti näkemään, millaisia tavaroita tai palveluita muut ihmiset lähialueella tarjoavat, ja lisäämään omansa muiden nähtäville. Teknologia auttaa myös luottamuksen rakentamisessa: poran uskaltaa lainata tuntemattomallekin, jos voi nähdä verkon kautta, että esimerkiksi omat ystävät pitävät tätä luotettavana lainaajana.

2. Mitä jakamistalous mahdollistaa?

Yksi aikamme suurimmista haasteista on ilmastonmuutoksen hillitseminen. Yksi merkittävä syy nykyiseen ilmastokuormitukseen on se, että tuotamme jatkuvasti valtavan määrän uutta tavaraa. Jos nykyiset olemassaolevat tavarat pystytään käyttämään hyödyksi nykyistä tehokkaammin, uutta tavaraa tarvitaan vähemmän, jolloin päästöt vähenevät.

Jakamistalous pyrkii saavuttamaan tämän tavoitteen tekemällä kierrättämisestä ja uudelleenkäytöstä ihmisille mahdollisimman helppoa ja taloudellisesti kannattavaa. Jos omaa autoa voi vuokrata muille ihmisille, auton ylläpitoon liittyvät kustannukset pienenevät. Vastaavasti osa ihmisistä saattaa jättää auton kokonaan ostamatta, koska muiden ihmisten autojen vuokraaminen tarvittaessa tulee selvästi halvemmaksi.

Toinen merkittävä hyöty on turvaverkon rakentaminen. Yhä suurempi osa ihmisistä elää yksin, ja moni heistä vailla sosiaalisia kontakteja. Heidän elämänlaatunsa paranee huomattavasti, jos he voivat aktiivisesti olla yhteydessä naapureihinsa auttamalla näitä eri tavoin tai vastaanottamalta näiltä apua. Avun pyytäminen tai tarjoaminen on kätevä tekosyy sosiaalisen kontaktin muodostamiseen. Jakamistalous voi näin vähentää merkittävästi yksinäisyyttä ja lisätä yhteenkuuluvuuden tunnetta, mikä parantaa ihmisten elämänlaatua.

Kolmas hyöty on ratkaisujen tarjoaminen työelämän murroksessa. Tulevaisuudessa meillä tulee olemaan yhä vähemmän "varmoja" työpaikkoja. Moni ala tulee katoamaan globalisaation ja teknologian kehityksen myötä. Jakamistaloudessa ihmiset voivat luoda itselleen yrittäjämäisen mallin, jossa raha tulee useista erilaisista tulovirroista, kuten omien tavaroiden vuokraamisesta muille tai pienimuotoisista palveluista. Yhteiskäytön ja tehokkaan kierrätyksen myötä rahaa myös tarvitaan elämiseen vähemmän. Jakamistalouden voidaan siis todeta lisäävän työllisyyttä ja vähentävän köyhyyttä.

Jakamistalous tuo uusia liiketoimintamahdollisuuksia myös kasvuyrityksille. Tällä hetkellä moni kansainvälisesti suurimmista startup-yrityksistä, kuten Airbnb ja Uber, toimivat nimenomaan jakamistalouden piirissä. PriceWaterhouseCoopers-konsulttiyhtiö arvioi vuonna 2014 jakamistoiminnan kautta kulkevan rahavirran suuruudeksi 15 miljardia dollaria. Lisäksi arvioitiin, että vuoteen 2025 mennessä toiminta on yli kaksikymmenkertaistunut, ja sen potentiaalinen koko olisi jo 335 miljardia dollaria. Pääomasijoittajat ovat sijoittaneet jakamistalouden parissa toimiviin yrityksiin jo yli 28 miljardia dollaria, josta yli puolet vuoden 2015 aikana.

3. Mitä toimenpiteitä jakamistalouden edistäminen Suomessa edellyttää?

Edellä on kuvattu jakamistalouden moninaiset potentiaaliset hyödyt yhteiskunnalle. Jotta nämä hyödyt toteutuisivat, jakaminen pitää tehdä ihmisille mahdollisimman helpoksi ja taloudellisesti kannattavaksi.

Yksi tärkeä asia on verotuskohtelu. Vertaisvuokraus voi olla pienituloiselle tärkeä tapa hankkia lisätuloja, ja samaan aikaan se on hyödyllistä ympäristön kannalta. Yksittäisten pienimuotoisten maksujen raportoiminen verotuksessa on kuitenkin työlästä, minkä takia lainkuuliaiset kansalaiset saattavat todeta, ettei toiminta ole siitä koituvan vaivan arvoista. Näiden syiden takia ehdotamme, että yksityishenkilöltä toiselle tapahtuvat pienimuotoiset vastikkeelliset maksusuoritukset voisivat olla verottomia johonkin euromääräiseen rajaan asti. Tämän rajan jälkeen tienestit voitaisiin katsoa normaaleiksi ansio- tai pääomatuloiksi.

Tärkeää on myös varmistaa, ettei jakamistaloustoiminta ajaudu harmaan talouden piiriin. Jälleen avaimena on lakien noudattamisen tekeminen mahdollisimman helposti. Tällä hetkellä yksityishenkilön on erittäin kömpelöä maksaa palkkaa lyhytaikaisesta työsuorituksesta toiselle yksityishenkilölle. Maksun voi tehdä palkka.fi -palvelun kautta, mutta palvelun käyttö on todella monimutkaista, eikä siitä suoriudu välttämättä teknisesti osaavaakaan henkilö. Tämän seurauksena maksu tehdään mieluummin käteisellä ilman kuittia, mikä lisää harmaata taloutta. Yhteiskunnan on luotava yksityishenkilöille mahdollisimman helppo tapa laskuttaa toisia yksityishenkilöitä ilman tarvetta yrityksen perustamiselle. Joissakin maissa tämä on ratkaistu siten, että yksityishenkilöt voivat hankkia itselleen arvonlisäveronumeron, ja laskuttaa sen jälkeen yritysmäisesti ilman tarvetta yrityksen perustamiseen.

Palveluiden maksutonta vaihdantaa (esimerkiksi aikapankkien kautta) ei ole syytä verottaa lainkaan. Tällaisesta toiminnasta saatavat mahdolliset verotuotot ovat pienimuotoisia ja niiden

kerääminen vaikeaa, joten hyvin todennäköisesti toiminnan helpottamisesta saatavat hyödyt yhteiskunnalle ovat huomattavasti verotuloja suuremmat. Ratkaisuksi ehdotamme Ison-Britannian mallia, jossa aikapankkitoiminta ei ole veronalaista toimintaa.

Jakamistoiminnan tieltä on myös syytä poistaa lainsäädännölliset esteet. Esimerkiksi kirjojen ja muun tekijänoikeuksien alaisen materiaalin vertaisvuokraus tulisi sallia. Auton vertaisvuokraus puolestaan on tällä hetkellä hankalaa sen takia, että kotimaiset vakuutusyhtiöt eivät ole kehittäneet vertaisvuokrauksen mahdollistavia malleja Yhdysvaltojen ja Keski-Euroopan tapaan. Olisi tärkeää, että auton vertaisvuokraaja ei joudu etukäteen ottamaan kalliimpaa vakuutusta, vaan vakuutusmaksut peritään erikseen kustakin vuokraustapahtumasta. Tämän mallin muuttamiselle ei ymmärtääkseni ole lainsäädännöllistä estettä, mutta julkisen sektorin yhteistyö vakuutusyhtiöiden kanssa voisi silti viedä asioita eteenpäin.

Työn murroksen johdosta työttömyysturvan ja sosiaalietuuksien uudistaminen on keskeisessä osassa. Yhteiskunta ei saa jakautua kahtia "tilaajiin" ja "suorittajiin". Jakamistalouden näkökulmasta paras malli on perustulo, jonka määrään eivät vaikuta esimerkiksi satunnaiset keikka- tai vuokratulot. Kun niin kutsutun silpputyön vastaanottaminen tehdään mahdollisimman helpoksi ja kannustinloukut poistetaan, jakamistoiminta lisääntyy. Toisaalta riittävän laadukas perusturva mahdollistaa myös sen, että työtä ei tarvitse ottaa vastaan kohtuuttomin ehdoin.

Tärkeää on myös huolehtia "silpputyöläisten" eläkekertymästä ja sosiaaliturva- sekä sairasvakuutusmaksuista, jotta nämä eivät putoa yhteiskunnan turvaverkon ulkopuolelle esimerkiksi sairastapauksen tai tapaturman sattuessa. Sosiaaliturvaa ja eläkejärjestelmää on syytä uudistaa siten, että vakituisissa työsuhteissa ja niiden ulkopuolella toimivat saavat samanarvoisen kohtelun. Siirtyminen kohti perustuloa auttaa myös tässä.

Koska jakamistaloudessa liikkuvat suuret rahat, on myös hyödyllistä miettiä, miten estetään se, että voitot valuvat etupäässä ulkomaisten suuryritysten ja näiden sijoittajien taskuun. Jos vastaavia menestystarinoita halutaan myös Suomeen, ja toisaalta jos Suomen jakamistaloutta ei haluta antaa pelkästään kansainvälisten suuryritysten hallinnoitavaksi, kannattaa kasvuyritysten tukien painopistealueita mietittäessä huomioida jakamistalouden potentiaali. Lisäksi valtion kannattaa tukea paikallisia ruohonjuuritason jakamistalouden hankkeita. Näissä tulee painottaa sitä, että verkkopalveluiden käyttäjillä on mahdollisimman suuri vaikutusmahdollisuus palvelun sääntöihin. Mahdollisissa julkisen sektorin jakamistaloushankkeissa tulee suosia avoimen lähdekoodin ratkaisuja.